

Hrup z Aškerčeve: analiza ljubljanskih študentskih protestov leta 1971 skozi hrup in glas

NIKA NIKOLIČ

ZA ZAČETEK

Ljubljanski študentje so se z organizacijo serije protestnih akcij leta 1971 pridružili družbenim gibanjem po svetu.¹ V Ljubljani so štu-

1 Protestna gibanja tistega časa pogosto poimenujejo kar »maj '68«, to se pravi, z imenom, ki se nanaša na proteste v Franciji, ki so se zgodili tega meseca oziroma leta; so med bolj znanimi dogodki sicer globalno precej razširjenih gibanj tistega časa. V Franciji so protesti zaznamovali vrhunec daljše politične dejavnosti, ki se je skupaj s francoskimi komunističnimi in socialističnimi strankami zavzemalo za družbeno pravičnost in enakopravnost ter je odločno nastopilo proti kapitalistični družbeni ureditvi. Protestniki so v svojih akcijah množično zavzeli univerze in tovarne. Podobna politična, družbenosolidarnostna in antikapitalistična gibanja, sicer močno lokalno zaznamovana so se v obdobju poznih šestdesetih in sedemdesetih let prejšnjega stoletja odvijala po vsem svetu, med drugim tudi v takratni Socialistični federativni republiki Jugoslaviji (primerjaj Bourdieu in Passeron 1979, Mihevc 2008: 205–206, Repe 2019: 208).

dentje zahtevali spremembe študija in univerzitetnega izobraževanja v smeri širše dostopnosti in večje uporabnosti (Mihevc 2008: 210). Študentje – kot lahko preberemo v osrednjem listu *Tribuna*, v katerem so objavljali politično najaktivnejši študentje tistega časa –, so v ospredje postavljali tudi problematiko družbene neenakosti:

Ne smemo pristajati na logiko te družbe. Naše zahteve morajo biti načelne in dosledne. Zahtevamo odgovornost, zahtevamo odstop tistih, ki niso bili sposobni izpeljati zadnje reforme. Zahtevamo socialno enakost. Zahtevamo pravico šolanja za vse sloje. Zahtevamo pravico in možnost kulture za vse. Zahtevamo realizacijo osnovnih postavk socializma, ki je pri nas v petindvajsetih letih že močno obledel. In če bo treba, moramo z našimi zahtevami tudi na ulico! Pokazati moramo, na katerem bregu te družbe smo študentje. (J. Z. 1971: 2)

Protestno dogajanje tistega časa bomo raziskali skozi opozicijo hrupa in glasu, ki ju lahko s pomočjo psihoanalitskega stališča teorije razumemo kot dejavnika, ki vzdržujeta (glas) ali rušita (hrup) obstoječe razmerje moči v družbi (Dolar 2003: 153–155). V nadaljevanju prispevka bomo podrobneje teoretsko opredelili njuni »vlogi« in ju predstavili v kontekstu boja skozi razmerje moči, kot se kaže na univerzi, in sicer proti univerzi in za univerzo. Povod manifestacije, ki se je izkazala za vrhunec ljubljanskega protestniškega gibanja, tako ni bil povezan z visokoletečimi, »abstraktnimi« družbenimi zahtevami po družbeni enakopravnosti in spremembi načina poučevanja v univerzitetnem sistemu – kljub temu da so prav te sestavljale njegove osrednje vsebinske zahteve – marveč, nasprotno, s skromnim, »konkretnim« pozivom k utišanju hrupa z Aškerčeve ceste. Hrup, ki je pri poslušanju motil slušatelje in slušateljice, profesorje in profesorice pa pri izvajanju predavanj na bližnjih izobraževalnih ustanovah in – po angažmaju študentov in študentk sodeč – predvsem na Filozofski fakulteti v Ljubljani, je bil tisti, zaradi katerega so se »zganile množice«. ²

»Hrup z Aškerčeve« se ni začel aprila 1971 in bržčas je predavanja motil že pred tem. Toda takrat so ga vodje protesta razglasili (*sensu* J. L. Austin) za motečega, škodljivega in ga kot takega mobilizirali v pozivu širše študentske populacije k protestu. Prirediteljem

2 Po navedbah Pavla Čelika (1994) naj bi bilo udeležencev na manifestaciji na Aškerčevi cesti tri tisoč. S tem je bila manifestacija najbolj množičen dogodek celotnega gibanja, vendar pa Bogomir Mihevc (2008: 234) na podlagi pregledanih arhivskih fotografij ocenjuje, da je navedba nekoliko pretirana.

hrup sicer ni predstavljal razloga za protest, bil je sredstvo mobilizacije večjega števila študentov za protestne dejavnosti; za organizatorje je bil razlog protesta družbena neenakost. Prireditelji manifestacije, ki so pripravili poziv, so na letaku, ki je napovedoval protest (glej spodaj), po lastnih navedbah zavestno poudarili popularen (v polnem pomenu besede; glej npr. Williams 1985), na videz apolitičen razlog, da bi k udeležbi pritegnili kar največ udeležencev (Zlobec in Medved 1972), saj je protestno gibanje zaradi notranjih trenj po njihovem potrebovalo nov zagon (Baškovič v Širca 1996).

Do trenj je prihajalo med angažiranimi študenti, ki so bili sicer v manjšini. Ti so se za namen oblikovanja protestnih zahtev organizirali v Skupščino študentov (SŠ), ki so jo študentje ustanovili, zato da bi se lažje organizirali in zavzemali za svoje zahteve ter s tem postali enakopraven političen deležnik v odnosu do Univerze. SŠ je tako postal ključna predstavniška organizacija študentov in aktiven pobudnik protestnega gibanja. SŠ sta sestavljala Akcijski odbor (AO) in Izvršni odbor (IO). Vsak odbor je imel določene delovne naloge, sestavljali pa so ju posamični študentje, med katerimi so obstajala odstopanja v pogledu na pristop k protestiranju. IO in AO sta se med seboj politično precej razlikovala. IO je zagovarjal legalističen pristop k protestiranju, medtem ko je bil AO zvest svojemu nazivu in pozival k akcijam, kot je bila zasedba stavbe Radiotelevizije Slovenije. Odnos med njima je bil deloma dopolnjujoč, deloma rivalski (glej Mihevc 2008).³ Razglašitev hrupa kot nečesa motečega in škodljivega je za študentsko gibanje delovalo povezovalno zgolj za čas priprav na manifestacijo in njene izvedbe. AO se je po zborovanju na Aškerčevi – v primerjavi z IO – politično okrepil, vendar le za krajši čas. Kasnejše delovanje SŠ-ja se je osredotočilo na probleme elitizma in socialne neenakosti na univerzi, kar že ni več pritegnilo zanimanja študentov izven teles SŠ-ja (glej Mihevc 2008).

Letak, ki je pozival k manifestaciji, so na podlagi raziskave o jakosti hrupa v okolici fakultet ob Aškerčevi cesti in njegovi škodljivosti za zdravje študentov (navajam po Dovjak 2018) pripravili študentje psihologije (Mihevc 2008: 233–234):

3 Manifestacija na Aškerčevi je jeziček na tehtnici politične moči premaknila na stran AO zgolj zaradi povečanja števila njegovih pripadnikov (Baškovič idr. 1982). Zasedba Filozofske fakultete, ki se je zgodila nekoliko kasneje, med 26. majem in 2. junijem 1971, je bila tako že močno zaznamovana z neheterogenostjo gibanja, ki je ostalo brez skupne vizije. Tako IO kot AO sta sčasoma postala zgolj »forumski sredini«, ter se na ravni širše participacije oddaljila od študentov (prav tam).

TEHNIKA PROTI ČLOVEKU ALI TEHNIKA ZA ČLOVEKA?

Na šolah ob Aškerčevi cesti delamo v nevzdržnih razmerah: hrup, ki ga pov[z]roča naraščajoči promet, postaja vse hujša ovira za normalen potek predavanj, seminarjev in vaj. Raziskave so pokazale, da hrup s ceste presega vsako normalno stopnjo in da je škodljiv zdravju. Zato zahtevamo, da se ta problem nemudoma uredi. Zahtevamo:

1. začasno prepoved težkega prometa po Aškerčevi cesti;
2. trajno rešitev problema, to je pospešitev gradnje obvozne ceste.

Protestirali bomo javno v sredo 14. aprila ob 12. uri.

Študentje, zberite se pred fakultetami.

Profesorji, to je naš skupen problem.

V primeru dežja bo protest teden kasneje.

Po poročilu mnogih delavcev šum in ropot odvrata njihovo pozornost od dela, povzročata notranjo napetost in nemir, po dolgotrajnem delovanju vodita k različnim nevrodegenerativnim motnjam, ki se odražajo v trajnem glavobolu, v občutku preutrujenosti in splošni razdražljivosti. Daljša izpostavljenost intenzivnemu ropotu pripelje lahko do poškodb slušnega organa.

Šum in ropot bolj motita na začetku dela kot po daljšem času, ko pride do večje ali manjše navajenosti na ta pojav v delovnem okolju. Škodljiv vpliv ropota je tem večji, čim bolj glasen je in če se javlja diskontinuirano. Zaradi ropota pride do zmanjšanja vzburljivosti centralnega živčnega sistema, kar se kaže v zaspanosti in togosti. Šum in ropot zlasti težko prenašajo ljudje z labilnim živčnim sistemom, le na redke posameznike sploh ne deluje.

S slušnim organom dojemamo zvoke z različno intenziteto, ki jih izražamo na objektivni skali v decibelih (dB); sega od 0 do 130 dB. Intenzivnost ropota upada z oddaljenostjo od vira. Lahko ga tudi ublažimo s pomočjo raznih materialov, ki absorbirajo del zvočnih valov.

Konkretne meritve, ki so jih izvedli študentje psihologije pri vajah iz industrijske psihologije, na križišču Aškerčeve in Gorupove ceste – 10 metrov od križišča:

tovornjak s prikolico 84–98 dB

kamion TAM 92 dB

več avtomobilov 79 dB

audi 67 dB

motor 96 dB

avtobus 76 dB

kombi 87 dB

fiat 850 85 dB

POSLEDICE DELOVANJA ROPOTA IN ŠUMOV

intenziteta

do 30 dB: znosen šum, ni ropota

30 do 65 dB: ropot I. stopnje – psihične motnje: nespečnost, glavobol

65 do 90 dB: ropot II. stopnje – psihične in vegetativne motnje

90 do 120 dB: ropot III. stopnje – psih., veget., poklicna naglušnost

nad 120 dB: ropot IV. stopnje – direktne okvare živčnih celic

Intenziteta ropota, ki ga povzročajo različna vozila: Hitrost Oddaljenost Intenziteta

osebni avto 50 km/h 6 metrov 74–84 dB

motorno kolo 60 km/h 7 metrov 81–98 dB

težak tovornjak 50 km/h 6 metrov 85–97 dB

trolejbus 30 km/h 5 metrov 83–90 dB

100 vozil na minuto 6 metrov 73–77 dB

30 metrov 58–63 dB

Ali veste, da je hrup na Aškerčevi cesti, ki pelje mimo sedmih stavb, ki bi potrebovale absoluten mir, celo zdravstveno škodljiv, kaj šele, da bi bilo mogoče pri tem huronskem hrumenju zbrano intelektualno delo. Kdo je tega kriv? Ali samo urbanisti ali samo kakšen politični organ ali kdo drug? Če bi tudi kateremu koli od teh vprašanj odgovorili pritrdilno, pa ostaja vprašanje, zakaj lahko ta nekdo vodi tako neodgovorno politiko? Če je izobrazba osnovni pogoj in največja možnost za napredek naše samoupravne skupnosti, bi bilo upravičeno pričakovati ustrezno skrben družben odnos do te nadvse pomembne družbene dejavnosti. Žal pa ne moremo ugotoviti dejansko angažiranega odnosa naše skupnosti do izobraževanja. Zakaj kmečki otroci dedujejo očetov poklic, zakaj delavski otroci postajajo delavci, zakaj je na slovenski univerzi večina študentov Ljubljancev?

Ali se vam ne zdi, da je tudi hrupna Aškerčeva cesta ena stran tega mačehovskega odnosa do vzgoje in izobraževanja? Zato s tem, ko protestiramo proti hrupu na Aškerčevi, protestiramo proti celotnemu sistemu reševanja važnih družbenih zadev.

Tehnika stopa proti človeku: ljubljanski zrak smrdi, voda je zastrupljena. Treba se je odločiti, ali bomo hranili denar tako, da bomo to dopuščali, ali pa bomo začeli skrbeti za človekovo fizično in duševno zdravje? Socializem, ki je obljubljal, da mu je glavna skrb človek, očitno ne izpolnjuje svojih obljub.

Tudi ti, ki bereš te besede, si sokriv za takšno stanje v naši družbi, ker pasivno pričakuješ, da se bo vse rešilo samo, ali da bodo pekoče probleme rešili drugi.

Vsak tovornjak je premikajoči se epicenter potresa 5–6 stopnje.

Spremenimo Aškerčevo v zelenico!

Protestirali bomo javno v sredo, 14. aprila, ob 12. uri.

Dokažite svojo solidarnost, pridite tudi vi!

V primeru dežja bo protest teden kasneje.⁴

⁴ Obstoje teleta potrjuje tudi Bogomir Mihevc (2008: 233–234), ki poudarja, da so ga oblasti prepovedale razširjati. Primerek letaka ni dostopen, besedilo pa navajam po viru (Dovjak 2018).

Študentje so s kvantificiranimi podatki predstavili vrednosti glasnosti hrupa v okolici fakultet ob Aškerčevi cesti. Podatke so predstavili kot zanesljiv dokaz tega, da so razmere ob Aškerčevi cesti za izobraževanje neustrezne. Študentje, ki so sestavili letak, so tako v raziskavi pridobljene podatke uporabili za oblikovanje poziva k udeležbi na manifestaciji. Dokazali so škodljivost hrupa, poudarili njegov neugodni vpliv na pogoje za izvajanje študijskega procesa ter na tej osnovi utemeljili svoj protest in zahteve.

Želja večine študentov je bila, da bi lahko poslušali predavanja, obenem pa jim tudi glas profesorja in tisto, kar je imel povedati, nista povsem ustrezala. To nakazuje na to, da hrup, ki preglaša profesorjev glas, ki predaja vednost v instituciji, zamaje proces študija v njej.

Minimalni dispozitiv šole sloni na učiteljevem glasu, ki prenaša vednost in ki sledi neki analogni logiki kot pravo. Učitelj je prenašalec Vednosti prav preko glasu: vednost je sicer nakopičena v knjigah, a udejanjena lahko postane šele, ko jo povzame živi glas [...]. [Š]ola kot institucija lahko deluje le preko glasu. (Dolar 2003: 153)

In ta glas, nosilec vednosti in institucije, je prekinil hrup. Hrup so aktivistični študentje pozdravljali, saj je namesto njih zmotil status quo in utemeljeval protest. Hkrati pa so hrup, kljub temu da jim je »šel na roko«, načelno (v letaku) obsodili ter interpretirali kot pokazatelj neustreznih študijskih razmer. Zaradi neustreznih študijskih razmer so želeli aktivistični študentje spremembe obstoječega stanja. To obstoječe stanje so želeli zmotiti in prekiniti. Ena od manifestacij obstoječega stanja je bila za študente tudi profesorjev glas, ki je skozi predavanja uveljavljal hierarhijo in določal vrednost vednosti, s katero se aktivisti niso strinjali. Hrup z Aškerčeve ceste, ki so ga proizvajala mimo vozeča vozila, je študentom tako pomagal pri precej konkretni prekinitvi profesorjevega glasu. V pozivu na manifestacijo so hrup instrumentirali na način, da so ga poudarili kot težavo.

HRUP V DISKURZU – TEORETSKI OKVIR

Navedbe na zgoraj navedenem letaku in dogajanje med manifestacijo na Aškerčevi cesti 14. aprila 1971 lahko razumemo na osnovi štirih diskurzov, ki jih je v *Seminarju XVII* opredelil francoski psihoanalitik Jacques Lacan. Oziroma natančneje, diskurza univerze. Diskurzi predstavljajo formalizacijo štirih možnih oblik družbene vezi (tovrstna formalizacija je bila po Lacanu nujna, ker naj bi odvezla moč našim imaginarnim predstavam).

Družbeno vez, po Lacanovi formalizaciji, sestavljajo štirje elementi: razcepljeni subjekt (\$), označevalec-gospodar (S1), vednost (S2) in užitek (a), ki se razporejajo na štiri mesta: dejavnik, drugi, proizvod in resnica (Lacan 2008: 9–10). Delovanje družbene vezi je po svoji naravi zavezano jeziku (zato tudi poimenovanje diskurz) in lahko zavzame (odvisno od postavitve in razmerij med štirimi elementi, ki jo sestavljajo), kot rečeno, štiri možne oblike. Za nas je ključna tista, ki jo Lacan poimenuje diskurz univerze. Diskurz univerze pa kljub svojemu poimenovanju ni izključno vezan na rabo ali pojavnost le v univerzitetnih institucijah. Prav tako se v njih ne pojavlja izključno – poleg njega so prisotni tudi drugi (Bjeere 2015: 54). Za diskurz je značilno, da v njem mesto dejavnika zaseda vednost, mesto (njene skrite) resnice pa gospodar. Skratka, če poenostavim, gre za diskurz, družbeno vez, ki s sklicevanjem na vednost (tj. objektivno, nezainteresirano vednost), samo sebe prikazuje kot nujno, neizbežno, pri čemer oblast ostaja nemanifestirana.

Omenjeni letak lahko torej razumemo kot produkt diskurza univerze, saj določeno politično delovanje utemeljuje z navajanjem domnevno objektivnih, nezanimivih podatkov (S2). Študentje psihologije so poskrbeli za natančne meritve hrupa, ki so ga proizvajala vozila na Aškerčevi cesti, neposredno ob stavbi Filozofske fakultete. Pridobljene podatke so primerjali s še sprejemljivimi mejnimi vrednostmi glasnosti hrupa in tako pokazali, da hrup, ki nastaja v okolici fakultet, moti izobraževanje ter škoduje zdravju. Kot tak je hrup z Aškerčeve lahko deloval kot utemeljitev protesta.

Četudi so študentje psihologije meritve hrupa z Aškerčeve opravili kar najbolj »znanstveno«, pa so akterji podatke na letaku in zadevnih protestih interpretirali in predstavili na način, da so podprli določeno (politično) stališče in delovanje (S1). Isti podatki bi ob drugačni interpretaciji prav lahko utemeljevali povsem drugačna prizadevanja. Zdravju škodljivo glasnost hrupa so aktivistični študentje na letaku in manifestaciji uporabili kot objektivno argumentacijo svojega nezadovoljstva s pogoji, načinom in smotrom študija.

GLAS – NOSILEC REDA

Mladen Dolar (2003) glas opisuje kot nekaj vmesnega in povezovalnega, kot stično točko, ki se vzpostavi med poslušalcem in govorcem – oziroma tistim, ki predaja neko vednost, se pravi predavateljem. Kot takšna vmesna točka je glas v študijskem procesu, pri katerem gre za

poučevanje, ključen (Dolar 2003: 153). Da se poslušalec sploh vzpostavi kot poslušalec, mora imeti željo nekoga ali nekaj poslušati. Omenjeno vzpostavitev poslušalca v razmerju do govorca v njenih ključnih potezah najbolje zajame psihoanalitski koncept transferja. Opisuje namreč dialektično, vzajemno konstitucijo tistega, ki si želi vedeti, in tistega, ki naj bi vedel (Lacan 2010: 115). Pri tem pa prvi postane poslušalec tistega, za katerega predpostavlja, da ve. Lacan slednjega označi za sss – subjekt, za katerega se predpostavlja, da ve (Lacan 2010: 217). »Glas nas lahko uroči, lahko izžareva neposredno avtoriteto, a obenem terja podaljšek v verovanju, v tem, da mu pripišemo podlago, za katero ni nobenega zadostnega razloga, in supozicija vednosti je ravno neosnovana predpostavka, ki naj bi ponudila zadosten razlog« (Dolar 2003: 168–169). Za samo predpostavko vednosti nazadnje niti ni pomembno, ali učitelj dejansko ve. Glas je objekt, v katerega investiramo (Miller 1983: 85), zaradi česar vanj vnašamo predpostavke o Pomenu govorenega.

Lacan je v svojih zgodnejših delih koncept transferja osnoval na primeru odnosa med učiteljem in učencem, ki si ga je sposodil pri Platonu, kot ga je ta uporabil v spisu z naslovom *Simpozij*. V njem nastopa Sokrat, učitelj, ki veliko sprašuje, in Alkibiad, učenec, ki veliko govori. Alkibiad opisuje Sokrata kot nekoga, ki poseduje *agalmo*, »skriti zaklad« (Platon 2004: 525). *Agalma* je fantazma o objektu vzroka želje (Silvestre 1993: 301). Ta fantazma pa je predpostavka, da ima učitelj – torej tisti, ki govori – »skriti zaklad«.⁵ V Alkibiadovih očeh je Sokrat posedoval *agalmo*, ker je vedel, in vedel je, ker je posedoval *agalmo*.

S transferjem zadobi pomen tisti, ki zaseda mesto subjekta, za katerega se predpostavlja, da ve. V diskurzu univerze ima vednost pomen moči, kar posledično pomeni hierarhizacijo vpletenih. Hierarhizacija se zgodi med poslušalci in predavatelji. Predpostavka o tem, kdo ima vednost v diskurzu univerze, ima torej vpliv na razporeditev moči v strukturnih odnosih:

5 Povzeto po Dolarju (2012: 82), bi lahko rekli, da je ta pomen povezan s predpostavko o tem, da tisti, ki ve, tudi uživa. Dolar razvije to teorijo na podlagi želje po »zakladu v drugem«, pri čemer se vednost sprva kaže kot zaklad. Vendar Dolar (prav tam) pokaže, da je vednost le »ključ« za zaklad. Pravi zaklad je torej užitek. Subjekt, ki predpostavlja, da drugi ve, pa pravzaprav predpostavlja, da drugi ve, kako uživati. Dolar se je v svojem prispevku torej vprašal, če naj bi subjekt, ki ima »skriti zaklad« (Sokrat ali pa profesor), vedel, je vprašanje, kaj oziroma o čem naj bi nekaj vedel. Dolarjev zaključek tu je, da naj bi sss nekaj vedel o tem, kako se uživa in zaradi tega tudi užival. Prav do tega užitka pa se ubogi subjekt, ki vzpostavi transfer do sss-ja želi dokopati, saj ne smemo pozabiti, da gre za razcepljeni subjekt. Subjekt, ki na mestu užitka čuti manko in torej željo po tem, da se dokoplje do užitka (ki ga vidi/predpostavlja pri drugem).

Poslušati pomeni ubogati – v mnogih jezikih se je obdržala močna etimološka vez med enim in drugim [...]. Etimologija je tu na sledi neki inherentni razsežnosti, po kateri je poslušanje začetek uboganja. Čim poslušamo, smo se že v neki minimalni formi podredili, že poslušamo glas svojega gospodarja, naj se mu v nadaljnjem vzgibu še tako postavimo po robu. V sami naravi glasu in poslušanja je nekaj, kar glas obdarja z avtoriteto in kar se neposredno ponuja v politično rabo. (Dolar 2003: 112)

Glas profesorja v predavalnico in univerzitetni prostor vnaša določen red (Dolar 2003: 13). Študentje so se podredili temu redu s tem, da so se vpisali na fakulteto. Red, ki je vključeval predavanja v predavalnicah, pa je motil hrup, ki se je širil iz bližnje ceste. Študentje, ki so nasprotovali hrupu, so hote ali nehoče posledično vzdrževali red, proti kateremu so sicer protestirali.

VPLIV PROTESTNEGA HRUPA NA STATUS VEDNOSTI

Študentje so med manifestacijo na Aškerčevi cesti zganjali svojevrsten hrup. Hrup, s katerim so poskušali spremeniti status quo. Spodnji navedelek je zapis enega od študentskih aktivistov, ki so bili vključeni v gibanje:

Zavedamo se, da cilj študentskega gibanja pri nas zdaj ne more biti več »Aškerčeva cesta«, niti zaostreni študijski problemi itd., ampak kritično (=dejansko) nastopanje proti siti sužnosti, kateri zapadajo tako študentje kot delavci in pomeni beg pred trpljenjem – in – mukami, ki jih zahteva revolucionarni (=radikalno kritični) upor proti zdajšnjemu socializmu, proti perfidni moči naše politike ideologije in ekonomije, proti njeni buržoaznosti, gotovosti in samozadostnosti. (Zrušiti: uničiti je treba senilno in samozadostno gotovost.) (a. m. 1971: 4)

Na univerzi so želeli prekiniti status quo, ki je bil neposredno povezan z razmerji moči in statusom vednosti v širši družbi. Akademike so označili za oddaljene od družbe, obtožili so jih sedenja v slonokoščenem stolpu in uživanja zaradi uživanja samega. Vednost, (re) producirano na univerzi, so razglasili za družbeno neuporabno (Dolar 2015: 40).

Zgodovinarji opredeljujejo vlogo univerze skozi čas večinoma kot proizvajalko kadrov za vojsko, državo ali religijo. Glede na finančno podporo, ki so jo vojska, država ali religija namenjale univerzam, so te prilagajale svoje kurikule njihovim potrebam. S tem so univerze

vednost, ki so jo predajale v študijskem procesu, oblikovale na način, da je bila uporabna za bodoče kadre institucij, ki so vzdrževale univerzo. Namen univerze je bil torej predajanje uporabne vednosti (Nardi 1992; Mlinar 2011: 63; Kump 1994: 92) in s tem vzdrževanje vladajoče ideologije in vladajočega reda (glej Althusser 2018).

V zgodovini sta med izobraževalnimi institucijami zabeleženi dve izjemi, ki sta se izognili pravkar očitnemu prilagajanju financiranjem tako, da sta se vzpostavili na ideji neuporabne vednosti. Prva je pitagorejska šola iz 6. stoletja pred našim štetjem, ki je svoj pristop k poučevanju utemeljila na ideji predajanja vednosti zaradi vednosti same, brez vsake uporabnosti, ki bi to vednost prenesla v nadaljnje službovanje. V primeru pitagorejske šole je šlo za specifičen družbeno-kulturni kontekst arhaične Grčije, ko je šlo pri ukvarjanju z vednostjo brez njene aplikativnosti za obliko kratkočasnega elite (Milner 1997). Drugo zgodovinsko izjemo predstavlja Humboldtova ideja poučevanja študentov o samem procesu nastajanja vednosti. Wilhelm von Humboldt, nemški jezikoslovec in reformator šolstva, je leta 1810 v Berlinu zasnoval univerzo, ki naj bi delovala kot skupnost profesorjev in študentov (Humboldt 1970; Kump 1994: 35). Prav ukvarjanje z vednostjo zaradi nje same, torej brez posebnega namena ali neposredne uporabnosti, se je študentom v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja zdelo elitistično (Dolar 2015: 40). Zaradi neuporabne vednosti se je po njihovem prepričanju zgolj reproducirala družbena hierarhija: »Zakaj kmečki otroci dedujejo očetov poklic, zakaj delavski otroci postajajo delavci, zakaj je na slovenski univerzi večina študentov Ljubljčanov?« Navedeni izsek omenja razredno delitev v družbi in njeno prostorsko manifestacijo, ki se kaže na univerzi. Ugotovitev protestnikov je bila, da si študij na univerzi, ki vodi do bolj plačanih služb in višjega družbenega položaja, lahko privoščijo zgolj »Ljubljčanani«, torej prebivalci mesta, katerih starši se ne ukvarjajo z delavskimi in kmečkimi poklici. Pri tem so protestniki krivili univerzo, ki predaja »neuporabno« vednost, torej takšno, ki ni neposredno uporabna za rabo pri delu oziroma za prihodnje zaposlene. Težava, ki je niso neposredno naslovili, vendar pa se je do danes že odpravila, je bila ta, da se je študentom zdelo, da na fakulteti ne dobijo vednosti, ki bi jih usposobila za opravljanje dela v službah po opravljenem študiju. Implikacija njihovega stališča je bila, da se je z družbeno uporabno vednostjo možno prebiti iz »prirojenega« razrednega sloja in da služi družbi na način, da se z njo lahko preživi tudi tisti, ki jo poseduje. »Ljubljčanani« si tako lahko privoščijo študirati, recimo, neuporabno filozofijo, saj se jim zaradi dovolj dobre družbeno-ekonomske situiranosti ni treba boriti za golo preživetje, pri katerem se je treba kar se da

hitro oborožiti z uporabno vednostjo in jo tudi aplicirati na služenje kruha (recimo v primeru delavskih otrok). Kljub očitku o elitistično usmerjenem študiju pa se je vpis na Univerzo v Ljubljani povečeval vse od petdesetih let prejšnjega stoletja, kar pomeni, da očitek morda ni bil več toliko na mestu (Dolar 2015: 40).

Če je bila Humboldtova reforma zasnovana kot reakcija na siceršnja univerzitetna služnost drugim institucijam oblasti, pa je bila posledica študentskih protestov ta, da so zavrnili Humboldtov model in povrnili služnost univerze, ki pa ne služi več državi, cerkvi ali kralju, marveč kapitalu.

Iz privilegirane pozicije zgodovinske in družbene distance lahko te proteste opredelimo kot tiste, ki so bili, kot ugotavlja Dolar (2015), uspešni v svoji zahtevi in na univerzo vrnili uporabno vrednost. Ker so se njihove zahteve po naključju uskladile s siceršnjo potrebo kapitala po nenehnem širjenju na nova področja (torej sčasoma tudi na področje izobraževanja) in tako nadaljevale tudi način obstoja kapitala. Kar – v luči siceršnje analize protestov tega obdobja, ki se jih opredeljuje kot tiste, ki jih je kapitalizem uspešno apropiiral (glej npr. Boltanski in Chiapello 2018) – pomeni, da je univerzitetna vednost v službi trga delovne sile in torej gospodarstva.⁶

Torej lahko rečemo, da so bila gibanja, povezana z »majem '68«, uspešna v svoji zahtevi po večji uporabnosti univerzitetnega šolanja. Sodobne fakultete k vpisu vabijo z navajanjem možnosti zaposlitve, s čimer poskušajo prikazati v(r)ednost, ki jo posredujejo, kot izjemno uporabno na trgu dela. Vednost je tako v okviru univerzitetnega študija dobila povsem konkretno vrednostno opredelitev. Vednost je postala (uporabna in menjalna) vrednost. Univerza certificira in avtorizira vednost svojih študentov oziroma alumnov ne toliko zaradi njene znanstvene vrednosti, marveč zaradi njene uporabne in menjalne vrednosti; jamči, da je uporabna za kapital.

ZA KONEC

Manifestaciji na Aškerčevi cesti je sledila zasedba Filozofske fakultete. Na fakulteti so študentje konkretnije obravnavali svojo družbeno vlogo: »Študent naj ne bo le pasiven, nedelaven magnetofonski trak

⁶ To ne nazadnje potrjuje tudi že bežen pregled sodobne retorike, ki jo producirajo oziroma reproducirajo, slovenske univerze, denimo Karierni centri UL (glej v Univerza v Ljubljani b. d.).

predavanj, študent naj ne bo le predmet pouličnih obrekovanj – študent naj bo tudi graditelj univerze, sograditelj družbe, revolucionarni subjekt« (Zgaga 1972: 4). S tem, ko so se študentje označili za »magnetofonski trak predavanj«, so svoj položaj izenačili z objektom, na katerega je posnet glas in zapisano sporočilo, ki ga je nato moč predvajati poslušalcem brez kakršnekoli lastne dopolnitve vsebine. Gre zgolj in samo za reproduciranje. V luči zgoraj obravnavane vloge glasu profesorja, ki predaja vednost in s tem vpenja poslušalce v podrejeni položaj in vzdržuje obstoječi red, so študentje temu nasprotovali, saj niso želeli, da bi kot »magnetofonski trak« od profesorjev prevzeli štafeto pri predajanju pridobljene vednosti in s svojim glasom pripomogli k nadaljnemu vzdrževanju obstoječega reda (retroaktivna implikacija pravkar zapisanega je, seveda, da so tudi profesorjeva predavanja le predvajanja).

Študentska gibanja s konca šestdesetih in začetka sedemdesetih let preteklega stoletja so pripomogla k prekinitvi dotedanje humboldtovski ureditve univerze, na kateri so bili študentje, po svoji presoji, podvrženi sistemu reproduciranja elitistične, neuporabne vednosti, saj si univerzitetne institucije danes, po lastnih navedbah, prizadevajo k predajanju za gospodarstvo uporabne vednosti. Študentski protesti kot točka preloma so pokazali, da hrup lahko prekine ustaljeni red poučevanja in predajanja vednosti ter vpliva na spremembo statusa vednosti, ki je svojo novo izostreno podobo dobila z bolonjsko reformo, pri kateri je uporabnost vednosti in njeno povezovanje z gospodarstvom izrazito v ospredju.

Glas, ki predaja vednost, smo obravnavali kot vzdrževalni dejavnik reda, hrup pa kot tistega, ki vanj posega in ga spreminja. Vendar pa bi hrup kot motilec glasu, če njegovo definicijo razširimo na širšo simbolično razumevanje dejavnikov, ki motijo avtoriteto glasu, morda lahko razlagali tudi kot dejavnik, ki razbija predajanje vednosti. Ta je danes z informacijami, ki so prosto dostopne na svetovnem spletu in po raznih medijih, zajamčena in oblikovana na veliko več načinov kot zgolj preko njene postavitve in certifikacije na državno akreditiranih izobraževalnih institucijah.

CITIRANE REFERENCE

ALTHUSSER, LOUIS 2000 'Ideološki aparati države.' V: *Izbrani spisi*. Louis Althusser. Ljubljana: *cf. Str. 50–110.

BAŠKOVIČ, CIRIL, PAVEL GANTAR, MARJAN PUNGARTNIK IN PAVEL ZGAGA 1982 *Študentsko gibanje 1968–1972*. Ljubljana: Republiška konferenca ZSMS.

- BJEERE, HENRIK JØKER 2015 'The Discourse of the University.' V: *On the Facilitation of the Academy*. Elias Westergaard in Joachim S. Wiewiura, ur. Rotterdam: Sense Publishers. Str. 45–55.
- BOLTANSKI, LUC IN EVE CHIAPELLO 2018 *The New Spirit of Capitalism*. London in New York: Verso.
- BOURDIEU, PIERRE IN JEAN CLAUDE PASSERON 1979 *The Inheritors: French Students and their Relation to Culture*. The University of Chicago Press: Chicago in London.
- ČELIK, PAVLE 1994 *Policija, demonstracije, oblast: Ljubljanski nemiri v zadnjih treh desetletjih*. Ljubljana: Enotnost.
- DOLAR, MLADEN 2003 *O glasu*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
- DOLAR, MLADEN 2012 'Subjekt, za katerega se predpostavlja, da uživa.' V: *Strel sredi koncerta*. Peter Klepec, ur. Ljubljana: Cankarjeva založba. Str. 82–104.
- DOLAR, MLADEN 2015 'The Master and the Professor are Dead, and I am not Feeling Well Myself.' V: *On the Facilitation of the Academy*. Elias Westergaard in Joachim S. Wiewiura, ur. Rotterdam: Sense Publishers. Str. 31–43.
- DOLAR, MLADEN 2019 'Univerza in kritični duh.' V: *Univerza v Ljubljani, 100 let, 1919–2019: Svoboda duha*. Primož Vitez, ur. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Str. 305–318.
- DOVJAK, ROK 2018 'Kamion ni bonbon! – kako so študentje 1971 zahtevali ureditev Aškerčeve.' *MMC RTV SLO*. 1. 3. 2018. Spletni vir: <<https://www.rtvsl.si/kultura/drugo/kamion-ni-bonbon-kako-so-studentje-leta-1971-zahtevali-ureditev-askerceve/447387>>, 19. 1. 2020.
- HUMBOLDT, WILHELM VON 1970 'University Reform in Germany: Reports and Documents.' *Minerva* 8(2): 242–267.
- J. Z. 1971 'Zakaj bomo še šli na cesto.' *Študentski list Tribuna* 20: 2.
- KUMP, SONJA 1994 *Akademski kultura*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- LACAN, JACQUES 2008 *Hrbtina stran psihoanalize*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
- LACAN, JACQUES 2010 *Štirje temeljni koncepti psihoanalize*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
- MIHEVC, BOGOMIR 2008 *Ključ je v naših rokah! Študentska gibanja za univerzo in boljši študij*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.
- MILLER, JACQUES-ALAIN 1983 'Pet predavanj o Lacanu: Transfer.' V: *Gospodstvo, vzgoja, analiza*. Slavoj Žižek, ur. Ljubljana: Analecta. Str. 72–90.
- MILNER, JEAN-CLAUDE 1997 *Le salaire de l'idéal*. Paris: Éditions du Seuil.
- MLINAR, ANTON 2011 *Trajnost in univerza: Možnosti, retorika, resničnost*. Koper: Univerzitetna založba Annales.
- NARDI, PAOLO 1992 'Relations with Authority.' V: *A History of the University in Europe: Volume I – Universities in the Middle Ages*. Hilde de Ridder-Symoens, ur.

Cambridge, New York, Port Melbourne, Madrid in Cape Town: Cambridge University Press. Str. 31–72.

PLATON 2004 'Simpozij.' V: *Zbrana dela*. Gorazd Kocijančič, ur. Celje: Mohorjeva družba. Str. 492–528.

REPE, BOŽO 2019 'Svoboda duha: Zgodovina Univerze v Ljubljani.' V: *Univerza v Ljubljani, 100 let, 1919–2019: Svoboda duha*. Primož Vitez, ur. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Str. 305–318.

SILVESTRE, MICHEL 1993 *Demain la psychanalyse*. Paris: Éditions du Seuil.

ŠIRCA, MAJDA 1996 'Študentsko gibanje.' RTV SLO. Spletni vir: <<https://www.youtube.com/watch?v=9NpZE0s5hmQ>>, 19. 1. 2020.

UNIVERZA V LJUBLJANI 2020 'Sodelovanje z gospodarstvom in širšim družbenim okoljem.' Spletni vir: <https://www.uni-lj.si/sodelovanje_z_gospodarstvom_in_sirsim_druzbenim_okoljem>, 19. 1. 2020.

WILLIAMS, RAYMOND 1985 *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*. Oxford: Oxford University Press.

ZGAGA, PAVLE 1972 'Študentska organizacija – revolucionarni in/ali sindikalistični pomen samoupravljanja, ali o molčeči večini in aktivni manjšini.' *Študentski list Tribuna* 21(19): 4–5.

ZLOBEC, JAŠA IN ANDREJ MEDVED 1971 'Zakaj smo tu in zakaj nam gre.' *Študentski list Tribuna* 20(24): 2.

IZVLEČEK

Prispevek obravnava ljubljansko študentsko gibanje iz leta 1971 na osnovi opozicije hrupa in glasu. Po eni strani premišljuje učiteljev glas kot glas avtoritete, ki vodi študijski proces, ki predaja vednost in ki kot tak – gledano skozi psihoanalitsko teorijo – predstavlja dejavnik vzdrževanja obstoječih družbenih razmerij. Po drugi strani pa naslavlja hrup, ki zmoti učiteljev glas, glas avtoritete in utečeni status quo. Kot tak predstavlja opozicijo glasu in ruši obstoječa razmerja. Prispevek pokaže, kako so hrup, ker je moteč in destruktiven dejavnik, kot koristen in konstruktiven gradnik za svoje namene uporabili študentski protestniki. Skozi analizo najmnogičnejše manifestacije ljubljanskega študentskega gibanja iz leta 1971, ki je naslavljala prav hrup, pokažemo na večplastnost diskurza, ki so ga uporabljali v gibanje vpleteni akterji. Nasproti hrupu stoji glas, ki je po eni strani simboliziral status quo, proti kateremu so se borili študentje, in ki je po drugi strani, ko ga je zmotil hrup, pripomogel k množični udeležbi študentov na manifestaciji protestnega gibanja. Opozicija glasu in hrupa je študentom služila pri političnem zavzemanju za doseg njihovih ciljev, vendar hkrati razgalila ideološke razlike znotraj študentskega gibanja. Vprašanja, povezana z glasom in hrupom oziroma s pokoravanjem in upiranjem avtoriteti, so gibanje nazadnje zaradi njegove strukturne nevzdržnosti dokončno razklala.

Ključne besede: hrup, glas, psihoanaliza, diskurz univerze, vednost

O AVTORICI

Dr. Nika Nikolič, psihoterapevka in psihoanalitičarka, doktorica kulturologije, nika.nikolic@gmail.com